

(експертне, статистичне, математичне моделювання), що допоможе зменшити фінансові ризики і забезпечити прогнозування коливань на етапі їх виконання.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів. Підручник. 4-те вид., доп. / О. Д. Василик. – Київ: НЮС, 2003. – 416 с.
2. Коваленко Н. І. Еволюція теоретичних поглядів щодо сутності фінансових ресурсів держави / Н. І. Коваленко. // Економіка та держава. – 2012. – №12. – С. 42–44.
3. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовичкін. – Київ: КНЕУ, 2002. – 387 с.
4. Шахова Г. Я. Финансовые ресурсы в системе макроэкономических взаимосвязей / Г. Я. Шахова. // Финансы. – 1993. – №3. – С. 3–11.
5. Фролова Т.Л. Фінансовий ресурс розвитку національної економіки: формування та пріоритетні напрями використання // Міжнародна економічна політика. – 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ierjournal.com/journals/25/2016_7_Frolova_Lukianenko_Otchenash.pdf
6. Рожко О. О. Специфіка формування фінансових ресурсів держави в умовах економічної кризи // Економіка. – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/132_13.pdf.
7. Григорків В. С. Економетрика: лаб. практикум. / В. С. Григорків, О. Ю. Вінничук. – Чернівці: Вид. 2-ге, перероб. та допов., 2015. – 96 с.
8. Григорків В. С. Методи моделювання в умовах інформаційного суспільства // Сучасні інформаційні технології у бізнесі та досвід їх використання: матеріали Всеукраїнської школи-семінару / В. С. Григорків, 2017. – 25 с.
9. Вінничук О.Ю. Дослідження економічного зростання в умовах сталого розвитку: нейромережевий підхід / О. Ю. Вінничук // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. – 2014. – Вип. 694-695. Економіка. – С. 162-165
10. Індеси Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/>
11. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

Рецензент д.е.н., професор Давиденко Н.М.

УДК 336.77

Чиж Н.М., к.е.н., доцент

Мостовенко Н.А., к.е.н., доцент

Коробчук Т.І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ В УКРАЇНІ

У статті проведено оцінку джерел ресурсної бази банківської системи України. Проаналізовано динаміку та сучасний стан ресурсної бази вітчизняних банків. Визначена заходи стабілізації банківської системи України.

Ключові слова: ресурсна база, банк, банківська система, банківські ресурси, власний капітал, зобов'язання, кошти фізичних осіб, кошти юридичних осіб.

Chyzh N., Mostovenko N., Korobchuk T.

ASSESSMENT OF SOURCES FORMING THE RESOURCE BASE OF BANKS IN UKRAINE

The article assesses sources of resource base of the banking system of Ukraine. The dynamics and current state of the resource base of domestic banks are analyzed. The measures of stabilization of the banking system of Ukraine are determined.

Keywords: resource base, bank, banking system, bank resources, own capital, liabilities, funds of individuals, funds of legal entities.

Чиж Н.М., Мостовенко Н.А., Коробчук Т.І.

ОЦЕНКА ИСТОЧНИКОВ ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ БАНКОВ В УКРАИНЕ

В статье проведено оценка источников ресурсной базы банковской системы Украины. Проанализирована динамика и современное состояние ресурсной базы отечественных банков. Определены меры стабилизации банковской системы Украины.

Ключевые слова: ресурсная база, банк, банковская система, банковские ресурсы, собственный капитал, обязательства, средства физических лиц, средства юридических лиц.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Наявність ресурсів є обов'язковою умовою здійснення банківських операцій. У своїй діяльності банківські установи виступають фінансовим посередником, а саме залучають тимчасово вільні грошові кошти одних суб'єктів господарювання та задовольняють потреби в залученні додаткових грошових ресурсів для інвестування інших суб'єктів господарювання.

Формування ресурсної бази банків України залежить від стану економіки, від регіональних особливостей. Кожна банківська установа самостійно обирає умови залучення коштів, виходячи зі своєї стратегії та тактики. Сьогодні формування оптимальної ресурсної бази комерційних банків є одним з найважливіших завдань для забезпечення їх ліквідності, фінансової стійкості, прибутковості та економічного зростання в цілому для банківської системи України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження сутності ресурсної бази приділяють: М. Алексеєнко, О. Барановський, А. Гальчинський, Ж. Довгань, О. Дзюблук, М. Савлук, Т. Смовженко, О. Васюренко, О. Волинець, Т. Карділан, В. Коваленко, А. Мороз, В. Міщенко, І. Ларіонова, О. Лаврушин, П. Роуза, Дж. Сінкі мл., Д. Розенберга, Е. Долана та інших. Зважаючи на ґрунтовні дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, що стосуються особливостей формування та використання ресурсної бази банків, зазначена проблема й дотепер лишається однією з найактуальніших.

Цілі статті є оцінка стану ресурсної бази банківської системи України у 2016-2018 роках та розробка заходів стабілізації банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зростання конкуренції та глобалізація банківської діяльності ставлять низку завдань щодо розвитку й удосконалення як банківської системи, так і окремих її ланок – комерційних банків.

Сучасні умови господарювання впливають на підвищення вимог щодо функціонування банківських установ в Україні. Це стосується прибутковості, ліквідності, надійності, а також наявності конкурентних переваг у того чи іншого банку. Конкурентна боротьба між банками, яка спричинена дією ринкових важелів розвитку, призводить до зменшення їх кількості. До основних причин припинення діяльності банків можна віднести неспроможність їх нейтралізувати існуючі в банківському секторі ризики, а також відповідати за своїми зобов'язаннями. Така ситуація обумовлена тим, що у фінансово-кредитних установ недостатня ресурсна база, яка включає як власний капітал банку так і залучені та позичені кошти.

Слід зазначити, що Національний банк України вживає низку заходів щодо підтримання банками достатнього рівня банківського капіталу за допомогою встановлення певних нормативів, здійснює рефінансування банків для підтримки їх ліквідності, а також на законодавчому рівні намагається припинити відтік капіталу з вітчизняної банківської системи. Проте в Україні все більше банків стають банкрутами, підривається довіра до вітчизняної банківської системи, значна частина коштів населення знаходиться поза банками, не здійснюється кредитування реального сектору економіки.

Цілком очевидним є той факт, що для успішної діяльності на фінансовому ринку банки використовують не лише власний капітал, але й залучений та позичений. Саме останні два види капіталу становлять лівову частку у структурі капіталу кожного банку [2].

Комерційні банки є насамперед установами, що спеціалізуються на посередницькій діяльності, яка пов'язана, з одного боку, з купівлею вільних грошових коштів на ринку ресурсів, а з другого - їх продажем підприємствам, організаціям та населенню. За таких

умов для банків є однаково важливими як операції із залучення коштів, так і з їх розміщення. Від операцій із залучення коштів залежить розмір банківських ресурсів і, отже, масштаби діяльності комерційних банків. В свою чергу, вигідне розміщення ресурсів сприяє підвищенню дохідності та ліквідності комерційних банків, забезпечує їх економічну самостійність та стабільність.

Фінансові ресурси кожного комерційного банку мають конкретну структуру, тобто певне співвідношення між власними коштами та зобов'язаннями банку, що складається під впливом конкретних умов: універсалізації чи спеціалізації банку, його кредитної стратегії й тактики, обсягу послуг, які пропонують клієнтам, і, звичайно, стану економіки країни.

Забезпечення оптимального співвідношення між власними, залученими та запозиченими коштами є особливо важливим в умовах дефіциту фінансових ресурсів [3].

Формування ресурсів комерційних банків в достатньому обсязі має велике значення для ефективної діяльності банківських установ та розвитку банківської системи в цілому. Наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів дозволяє здійснювати активні банківські операції з метою отримання максимального рівня прибутку і диференціації ризиків. Основною з активних операцій комерційних банків є кредитування суб'єктів економічних відносин, в тому числі й довгострокове. Надавати довгострокові кредити можуть лише фінансово стійкі банки, які мають можливість тривалого вилучення наявних ресурсів.

Проаналізуємо динаміку ресурсної бази вітчизняних банківських установ (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка ресурсної бази банків в Україні 2016-2018 рр, млрд. грн

Показник	2016	2017	2018	2017		2018	
				млрд. грн	%	млрд. грн	%
Власний капітал	104	124	164	20	19,2	40	32,3
Зобов'язання банків, у т.ч.:	1097	1119	1173	22	2,0	54	4,8
-кошти фізичних осіб	442	447	479	5	1,1	32	7,2
-кошти юридичних осіб	362	377	380	15	4,1	3	0,8
Всього пасиви банків	1201	1243	1337	42	3,5	94	7,6
Частка строкових коштів в клієнтському портфелі	49,9	49,3	50,5	-0,6		1,2	

*Розраховано автором за даними [1]

Як видно з таблиці 1, в динаміці ресурсної бази банків України спостерігаються позитивні тенденції її зростання протягом аналізованого періоду. Так у 2016-2017 рр. ресурси банківської системи України зросли і станом на 01.01.2018 перевищили 1337 млрд. грн. Основною причиною такого зростання стало збільшення власного капіталу. Зазначена тенденція свідчить про зниження ролі залучених коштів при формуванні банківських ресурсів.

Що стосується формування власного капіталу банківської системи країни, то динаміка теж стійка, і у 2017 і у 2018 роках його розміри зростають на 20 млрд. грн та 40 млрд. грн відповідно або на 19,2% та на 32,3%. Це пояснюється тим, що відбулися протягом зазначеного періоду значні обсяги докапіталізації ряду банківських установ та виключення з порядку розрахунку статистичних показників НБУ банків, що визнано неплатоспроможними. В результаті таких позитивних змін адекватність регулятивного капіталу станом на 01.01.2018 р. є вищою за граничний мінімум (10%) та складає 16,1%.

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом 2017 року зріс на 4,8 % до 1173 млрд. грн. Серед основних складових зобов'язань найстрімкіше зростали кошти

фізичних осіб – за останній рік їх сума збільшилася на 32 млрд. грн., або на 7,2%. Кошти юридичних осіб також поступово збільшуються з 362 млрд. грн у 2016 році до 380 млрд. грн у 2018 році, що на 18 млрд. грн більше. Наведена динаміка є досить позитивною і свідчить про поступове повернення довіри до банківської системи України з боку населення.

Варто зазначити, що з 10 лютого 2017 року рішенням Правління № 76-рш, НБУ застосовує нові критерії розподілу банків на окремі групи на 2017 рік:

— банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;

— банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

— банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку.

Детальний розподіл сукупних зобов'язань та капіталу банків за групами, згідно з класифікацією НБУ, приведено нижче, в табл. 2.

Таблиця 2.

Структура зобов'язань та капіталу за групами банків, згідно класифікації НБУ, млн. грн

Показник	2017	2018	Абсолютне відхилення, млн.грн	Відносне відхилення %	Структура 2017, %	Структура 2018, %
Капітал всього, в т.ч.:	123687	163597	39910	32,3	10,0	12,2
-банки з державною часткою	38061	77483	39422	103,6	3,1	5,8
-банки іноземних банківських груп	63296	58530	-4766	-7,5	5,1	4,4
-банки з приватним капіталом	22330	27584	5254	23,5	1,8	2,1
Зобов'язання всього, в т.ч.:	1119164	1172761	53597	4,8	90,0	87,8
-банки з державною часткою	606354	656369	50015	8,2	48,8	49,1
-банки іноземних банківських груп	369107	357109	-11998	-3,3	29,7	26,7
-банки з приватним капіталом	143703	159283	15580	10,8	11,6	11,9
Всього пасиви банків	1242851	1336358	93507	7,5	100	100

*Розраховано автором за даними [1]

Таким чином, у формуванні ресурсної бази банківської системи України у 2016-2018 роках є спостерігається позитивна тенденція, оскільки відбувається постійне стійке зростання ресурсів банків, і її складових – капіталу та зобов'язань. Що в свою чергу свідчить про покращення фінансової стійкості банківської системи у 2018 році.

У таблиці 2 подано структуру та динаміку зобов'язань та капіталу за групами банків, згідно класифікації НБУ. У розглянутий період частка власного капіталу зростає з 10% у 2017 році до 12,2 % у 2018 році, що свідчить про скорочення залежності банківської системи України від зовнішніх джерел фінансування своєї діяльності. Відповідно частка зобов'язань скорочується з 90 % у 2017 році до 87,8 % у 2018 році. У зобов'язаннях за групами банків відбувається зростання частки банків з державною часткою з 48,8 % у 2017 році до 49,1 % у 2018 році та банків з приватним капіталом з 11,6 % у 2017 році до 11,9 % у 2018 році. Частка банків іноземних банківських груп навпаки скорочується у 2018 році до 26,7 % в порівнянні з 29,7 % у 2017 році.

Аналіз ресурсної бази українських банків показав, що загальні тенденції для притаманні, хоча існують і особливості, зумовлені специфікою діяльності банків. Так,

банки, контрольовані українським капіталом, в основному залучають ресурси від населення, а іноземні банки орієнтуються на юридичних осіб. Банки з приватним капіталом активніше працюють на міжбанківському ринку, причому в окремих з них за рахунок міжбанківських кредитів формується близько третини ресурсів. Переважна частина ресурсів вітчизняних банків формується за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб, власних коштів та міжбанківських кредитів. Частка інших зобов'язань у загальній сумі ресурсів є різною.

Отже, головним джерелом банківських ресурсів є залучені кошти, частка яких в середньому по банківській системі України складає 90 % від загальної величини ресурсів, а решта 10% припадає на власний капітал.

Варто відзначити, що структура ресурсів окремих комерційних банків є індивідуальною і залежить від ступеня їх спеціалізації, особливостей їх діяльності, стану ринку кредитних ресурсів та інших факторів. Так, універсальні комерційні банки, які здійснюють переважно операції з короткострокового кредитування, як основний вид залучених ресурсів використовують короткотермінові депозити, а іпотечні банки, які займаються довгостроковим кредитуванням під заклад нерухомості, мобілізують кошти шляхом випуску та реалізації довгострокових зобов'язань.

Для стабілізації банківської системи України та банківського переходу української економіки у новий стан необхідне істотне збільшення як капіталу банківської системи, так і ресурсів у цілому. Можна уявити, що на початковому етапі випереджувальними темпами має відбуватися нарощування саме поточних пасивів як результату розвитку підприємницької діяльності, й згодом, у міру збільшення доходів як суб'єктів підприємницької діяльності, так і населення, структура залучених коштів зміниться з нарощуванням частки строкових ресурсів, передусім вкладів населення. Ця послідовність має забезпечити Україну та її банківську систему самодостатньою ресурсною базою економічного зростання.

Висновки. Отже, важливим чинником нарощення та зміцнення ресурсної бази банківської системи України є оптимізація її джерел формування. Сучасна банківська установа повинна формувати найефективнішу комбінацію джерел коштів для створення своєї ресурсної бази. Крім власних ресурсів, надзвичайно важлива роль у діяльності комерційних банків належить і кредитним ресурсам, котрі утворюються шляхом залучення коштів. Банківським установам для нарощення ресурсної бази в умовах гострої конкурентної боротьби варто приділяти значну увагу депозитній та маркетинговій політиці установи – пропонувати населенню гнучкі та взаємовигідні умови розміщення депозитних коштів.

Варто зазначити, що від обсягу ресурсної бази залежить успішність та прибутковість діяльності банків, конкурентне положення на ринку, а також розвиток економічної системи держави загалом. Проблеми у формуванні ресурсної бази комерційних банків на ринку України будуть залишатися незмінними, поки не налагодиться стабільна система кредитних відносин у нашій економіці.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf
2. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку. *Банківська справа. Науково-практичний журнал*. 2002. № 1. С. 58-64
3. Долан Дж. Э., Кэмпбэлл К. Д., Кэмпбэлл Дж. Р Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика : пер. с англ.. М.: Профико, 1991. 448 с.

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М.